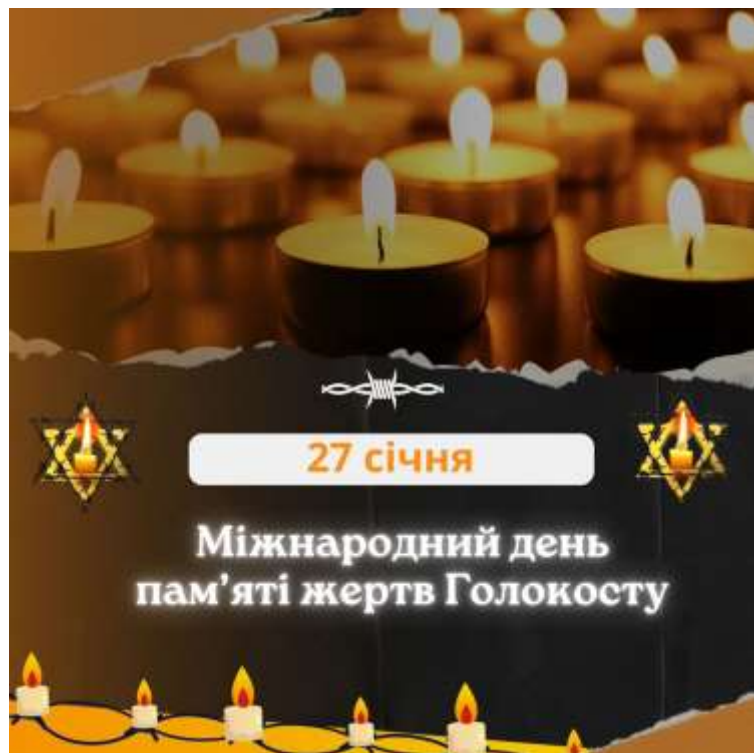

**МУЗЕЙ ГЕНОЦИДУ «ТЕРИТОРІЯ ПАМ'ЯТІ»
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ФОНД ПІДТРИМКИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»;
ЛОС-АНДЖЕЛЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (LOS ANGELES UNIVERSITY)
(USA);
АРІЄЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ARIEL UNIVERSITY CENTER OF
SAMARIA) (ISRAEL);
ЗАХІДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТІМІШОАРИ (WESTERN UNIVERSITY
OF TIMISOARA) (ROMANIA)**

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
«ПРОБЛЕМА ГЕНОЦИДУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

(Одеса, 23-24 січня 2025 року)

Одеса -2025

УДК:

Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 січня 2025 р.) 88 с.

Рецензенти:

Готинян Віталія Віталіївна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова

Наумкіна Світлана Михайлівна - доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують концепцію геноциду в творах Рафаля Лемкіна: філософське та правове підґрунтя; культурний геноцид: від доктрини до відповідальності; геноциди ХХ століття та їх вплив на генезу моральних складових людства; геноцидальні практики Російської імперії і їх доктринальне підґрунтя; вплив рішень міжнародних кримінальних трибуналів на колективну пам'ять щодо геноцидів; меморіалізація пам'яті жертв геноцидів; геноцидальний вимір агресії Росії проти України. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 27 березня 2025 р.)

«Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства»

23-24 січня 2025 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Козленко Павло Юхимович – голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

ТЕЗИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО_ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

23 січня 2024 року 10.00-13.00

Козленко Павло Юхимович – кандидат філософських наук, голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНОЦИДІВ: ЛЮДСТВО НА ШЛЯХУ ДО МОРАЛІ

Виникнення професійного соціально-філософського інтересу до проблеми виникнення, розвитку і відповідальності за геноцид спостерігається в 70-х роках ХХ століття, а вже в 80-х значно активізується вихід нової аналітики, присвяченої цьому напрямку. Дослідження геноциду досі майже цілком проводяться англomовними школами, що сформувалися на базі освіти США, - в Сполучених Штатах, Канаді та Ізраїлі.

Основне питання дослідження геноциду – питання наміру. Найчастіше він видається проблематичним щодо вбивств під час війни. Сучасний колективний тероризм, організовані дії, коли жертви відбираються по їх членству в різного роду політичних, соціальних, культурних, етнічних, цивілізаційних групах, цілком підпадає під визначення геноциду, дане Конвенцією ООН по запобіганню і покаранню геноциду: «акти (вбивства членів груп), вчинені з наміром знищити, цілком або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку» [1]. Це визначення не передбачає мінімального порогу. Можна припустити, що терористи, які завдають удару по певній групі епізодично, не переслідують мету вбивства, а вбивають для якоїсь мети, часто (як у випадку з геноцидом російського шизо-фашистського режиму по відношенню до України) вигаданим.

Визначення геноциду, дане в Конвенції ООН, можна поєднати з соціально-філософським визначенням, якщо проаналізувати, як співвідносяться їх ключові поняття. Базис такого розуміння передбачає що, захищаються групи, котрі розуміються (наприклад, Лемкіним і іншими представниками в ООН) як базисні типи, класи або підродини людства, стійкі об'єднання суспільства. Соціально-філософський кут розгляду проблеми геноцидів розуміє такі групи як джерело ідентичності та оцінки. Дані групи зазнають утисків, оскільки їх члени схильні відтворювати свій власний тип.

ООН передбачає універсалістську норму: кожна група має право існувати і розвивати свою власну культуру за умови, що ні її мета, ні методи не є злочинними; всі колективи повинні бути захищені від таких злочинів проти людства. Однак не існує категоричної лінії між тривалим характером встановлених (успадкованих) ідентичностей та обраними або досягнутими ідентичностями: обидві можуть бути побудовані поколіннями.

Хелен Файн пропонує нове соціологічне визначення геноциду, яке, на мій погляд, є більш логічним для притягнення злочинців до відповідальності:

«Геноцид – це тривала навмисна акція, здійснювана злочинцем, спрямована прямо або опосередковано на фізичне знищення колективності, через заборону на біологічне або соціальне відтворення членів групи, що продовжується незалежно від поступок або відсутності загрози з боку жертви» [2, с. 24]. З юридичним визначенням геноциду, даним ООН, воно співвідноситься таким чином: геноцид є тривала навмисна акція (тим самим виключаються поодинокі бійні, погроми, окремі смерті), що здійснюється злочинцем (передбачається виконавець, організований на певний період), спрямована на фізичне знищення колективності («акти, що здійснюються з наміром знищити цілком або частково національну, етнічну, расову або релігійну групу», ст. 2) прямо (за допомогою масових або окремих вбивств і фізичні руйнування, які можливо обчислювати, тобто. нав'язаний голод (як Голодомор в Україні) і отруєння їжі, води, повітря) або через заборону на біологічне або соціальне відтворення членів групи (запобігання народжуваності і («насильницьке переміщення дітей з однієї групи в іншу групу», ст.2, е), систематичне руйнування зв'язків між відтворенням і соціалізацією дітей у сім'ї або групі Походження).

Це визначення охоплює тривале знищення ненасильницьких політичних груп і соціальних класів як частини національної (етнічної /релігійної /расової) групи, але не охоплює вбивств членів військових і паравоєнних організацій. Незважаючи на зростання насильства при сучасному веденні війни, необхідно відрізняти військові злочини від геноциду і злочинів проти людства.

Але й дане розуміння не є ідеальним, тому що ми зустрічаємось вже з фактом, коли злочин скоєно. Глобальною метою соціальної філософії геноцидів, є запобігання геноцидам. Очевидно, існує значний розрив між практичним життям людства та дійсним запобіганням геноциду. Тому я згоден з думкою Ендрю Вулфорда і Олександра Хілтона про те, що необхідно виробити практичні заходи щодо запобігання геноцидам в наступному сенсі: саме по собі запобігання геноцидам – це прийняття рішень в умовах недостатньої інформованості, з одного боку, і необхідності швидкої дії – з іншого. При такому положенні справ прийняття рішень вимагає критичної роботи над своїми основами, вміння швидко приймати коректні рішення [3].

З точки зору автора, найбільш принциповим є питання, як різні структурні, політичні, культурні утворення, групи призводять потенційних злочинців до геноциду, створюючи ситуацію, коли виправдовується і навіть заохочується масове вбивство жертв, ґрунтуючись на ідеології, що виправдовує вбивства.

Саме дані ідеологеми призвели до Голокосту. І що сьогодні особливо тривожить, так це непротидія проявам антисемітизму з боку державних органів, в тому числі і тих, які зобов'язані це робити за своєю сутністю (наприклад, недавні дії поліції в Амстердамі під час погрому після футбольного матчу «Аякс» - «Маккабі»).

Але проблема є набагато глибшою, ніж порушені нами питання. По-перше, важливим видається ідеологічний геноцид, оскільки саме за такої форми можуть виправдати масові вбивства у своїй свідомості великі групи людей. По-друге, нігілістичне ставлення до моралі та загальнолюдських цінностей. Саме

перед такими спільнотами відкривається додаткове «вікно можливостей вбивств». Але даний варіант виділення містить і оптимістичне начало. Заявлені проблеми можна виділити на ранній стадії й запобігти їм. Якби світова спільнота була більш нетерпимою до дій росії та її громадян, вторгнення в Україну та актів геноциду можна було б уникнути. Якби учасники погромів в Амстердамі були впевнені в наступних жорстких санкціях, аж до видворення з країни проживання, вони не здійснювали б злочинних діянь.

Тут ми приходимо до важкого розуміння, що категоричний імператив Моралі у сьогоденні є більше соціальною утопією, ніж даністю. Але коли він буде діяти, то вірогідність геноциду стосовно будь-якої групи буде набагато меншою, і саме тоді ми можемо сказати про еволюцію Людства на шляху Гуманізму.

Список використаних джерел

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Welcome to the United Nations. URL:<https://www.un.org › documents › atrocity-crimes>. (date of request: 13.01.2025).
2. Fein H. Genocide: A sociological perspective. SAGE Publications Ltd; University of Michigan, 1993. 144 p.
3. Woolford A., Hinton A. (2019) Guest editorial: Critical Genocide and Atrocity Prevention Studies. Genocide Studies and Prevention. An International Journal, 13 (3): 1.

Короткий Тимур Робертович – кандидат юридичних наук, доцент, віцепрезидент Української асоціації міжнародного права, провідний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України.

Хендель Наталія Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, експертка Громадянської організації «Фонд підтримки фундаментальних досліджень», провідна наукова співробітниця Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД І ПРОБЛЕМИ ЙОГО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Концепція культурного геноциду була запропонована Рафаль Лемкіним у його основній праці Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation - Analysis of Government – Proposals for Redress, присвяченій Голокосту. Саме Голокост став «мірилом» геноциду, який згодом був заборонений у Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 року, не тільки через жахливі і масштабні звірства, чіткому геноцидальному наміру, але й можливістю юридичного закріплення. Культура також була об'єктом знищення нацистів під час Другої світової війни, проявом варварства та прагненням знищити цілі народи, стерти їх з лиця землі, їхню мову, релігію, культуру. Фактично повністю разом з вбивством 6 мільйонів євреїв, була майже винищена культура ідиш.